

УДК 7.01/.09.74:748

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-2-22>

Олександр БЕРЛАЧ

кандидат архітектури, доцент кафедри образотворчого мистецтва, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-8567-3268

Галина ВАХРАМЕЄВА

старший викладач кафедри образотворчого мистецтва, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0003-4203-3030

Бібліографічний опис статті: Берlach, О., Вахрамеева, Г. (2025). Творчість Франца Черняка як художнє віддзеркалення трансформації традицій українського мистецького простору. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 157–162, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-2-22>

ТВОРЧІСТЬ ФРАНЦА ЧЕРНЯКА ЯК ХУДОЖНЄ ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦЬКОГО ПРОСТОРУ

Дослідження присвячено аналізу творчості українського майстра гутного скла словацького походження Франца Черняка, яскравого представника мистецької еліти України. Проведено аналіз низки джерел, пов'язаних з особливостями художньо-критичного осмислення складних творчих процесів притаманних для Франца Черняка. Наголошено на актуальності гутного скла у створенні цікавих образів, які мають глибоке філософське звучання та неабиякий резонанс у світовому кризовому сьогоденні.

Мета статті – проаналізувати творчість Франца Черняка як художнє віддзеркалення трансформації традицій українського мистецького простору.

Методологія дослідження прийнята комплексна. Вона включає як загальнонаукові методи – аналіз, синтез, міждисциплінарні методи – порівняння, систематизації, так і спеціальні методи – метод збору даних, фотофіксація. Зокрема, метод аналізу був використаний під час розгляду теоретичних засад творчості майстра, синтез – з метою узагальнення творчого доробку Франца Черняка; порівняння – для визначення ознак в стилістичному та техніко-технологічному дослідженні творів гутного скла; системного – під час класифікації творчого доробку як складового компоненту мистецького процесу; метод збору даних дозволив отримати детальну інформацію по безпосередньому обліку творів мистецтва – огляду, виміру, ідеї, задуму та композиційних рішень; фотофіксація – з метою ідентифікації мистецьких творів майстра.

Наукова новизна отриманих результатів визначається розв'язанням поставлених у статті завдань, які характеризуються вперше проаналізованими та класифікованими творами гутного скла Франца Черняка та систематизацією їх за стилістичним аналізом.

Висновки. Наукова розвідка присвячена вивченню творчості Франца Черняка як художнього віддзеркалення традицій українського мистецького простору, дослідженню її атрибуції творів майстра. Атрибуція проводилась на основі комплексного аналізу, як стилістичного, так і техніко-технологічного досліджень. Допоміжну роль відіграв джерелознавчий аналіз.

Увагу акцентовано на домінуванні широкого спектру ідей у творчому доробку майстра. Доведено, що творчий спадок художника в українському гутництві представлений кількісно та глибокий ідейно і складно піддається класифікації.

Виокремлено твори фантазійної, міфологічної, сюрреалістичної та алегоричної тематики сповнені гумору і надзвичайного естетизму.

Виділено роботи з антропоморфними мотивами. Зазначено, що важливе місце займає пластика форм в основу якої покладено коло, циліндр, куля. Також виділена група творів гутного скла, в основі побудови якої лежить витонченість композиції, складена з овоїдної форми. Зазначені найпростіші геометричні форми є улюбленими та домінуючими у пластиці художника. Зосереджено увагу на такій класифікації творів, яка здебільшого не вичерпує обсягу творчого доробку майстра.

Втілення творчих ідей в роботах майстра констатує та авторитетно декларує про те, що Франц Черняк любить й поважає традицію, водночас він усвідомлює, що консерватизм у «фольк-арті» – його конституційна риса, але не стандартність. Тому доводить своїми роботами, що творчість гутників була позбавлена умисної архаїзації. Митець вважає, що апологія традиції – одна з характерних рис провінційності.

Властивості творчості, в основу якої покладено філософське розуміння буття, виражені в особливій художній формі, вони є унікальними, тому Франц Черняк намагається відтворити образи в строго індивідуальній, приртаманній майстру пластичній формі.

Одержані результати актуальні та важливі для розуміння розвитку української традиції декорування художнього скла, вони можуть бути використані як зразок для подальшого системного вивчення розвитку гутних промислів в Україні.

Ключові слова: Франц Черняк, традиції, творчість, декор, художнє скло, українське гутництво, особливості.

Oleksandr BERLACH

Candidate of Architecture, Associate Professor at the Department of Fine Arts, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-8567-3268

Halyna VAKHRAMIEIEVA

Senior Lecturer in the Department of Fine Arts, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-4203-3030

To cite this article: Berlach, O., Vakhramieieva, H. (2025). Tvorchist Frantsa Cherniaka yak khudozhnie viddzerkalennia transformatsii tradytsii ukrainskoho mystetskoho prostoru [The work of Franz Chernyak as an artistic reflection of the transformation of traditions of the Ukrainian artistic space]. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 157–162, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-2-22>

THE WORK OF FRANZ CHERNYAK AS AN ARTISTIC REFLECTION OF THE TRANSFORMATION OF TRADITIONS OF THE UKRAINIAN ARTISTIC SPACE

The research is devoted to the analysis of the creativity of the Ukrainian master of vomiting glass of Slovak origin of Franz Chernyak, a bright representative of the art elite of Ukraine. A number of sources related to the peculiarities of artistic and critical understanding of complex creative processes inherent in Franz Chernyak. The relevance of the Gutna Glass in the creation of interesting images that have deep philosophical sound and great resonance in the world crisis is emphasized.

The purpose of the article is to analyze the work of Franz Chernyak as an artistic reflection of the transformation of traditions of the Ukrainian art space.

The research methodology is accepted. It includes both general scientific methods – analysis, synthesis, interdisciplinary methods – comparison, systematization, and special methods – data collection method, photo fixation. In particular, the method of analysis was used in the consideration of the theoretical foundations of the master's creativity, synthesis – in order to generalize Franz Chernyak's creative work; comparison – to determine the features in the stylistic and technical and technological study of the works of dwarf glass; systematic – during the classification of creative work as an integral component of the artistic process; The data collection method allowed you to obtain detailed information on the direct accounting of works of art – review, measurement, ideas, design and compositional decisions; Photo Fixation – to identify the master's works.

The scientific novelty of the results obtained is determined by the solution of the tasks set in the article, which are characterized by the first analyzed and classified works of Gutna glass of Franz Chernyak and systematizing them according to stylistic analysis.

Conclusions. Scientific intelligence is devoted to the study of Franz Chernyak's work as an artistic reflection of the traditions of Ukrainian artistic space, the study and attribution of the master's works. The attribution was performed on the basis of comprehensive analysis, both stylistic and technical and technological research. The auxiliary role was played by a source analysis.

Attention is focused on the domination of a wide range of ideas in the creative work of the master. It is proved that the artist's creative inheritance in Ukrainian guts is presented quantitatively and deeply ideologically and difficult to classify.

The works of fantasy, mythical, surreal and allegorical themes are filled with humor and extraordinary aestheticism.

Work with anthropomorphic motifs is highlighted. It is noted that the plastic of forms that are based on a circle, a cylinder, a bullet occupies an important place. Also highlighted a group of works of rowing glass is based on the construction of which is the sophistication of the composition composed of an ovoid form. These simple geometric shapes are favorite and dominant in the artist's plastic. The focus is on such a classification of works, which mostly does not exhaust the amount of creative work of the master.

The embodiment of creative ideas in the works of the master states and authoritatively declares that Franz Chernyak loves and respects tradition, at the same time he realizes that conservatism in "folk art" is his collapse, but not standard. Therefore, it proves that the creativity of the Gutniki was deprived of deliberate archaization. The artist believes that the apology of tradition is one of the characteristic features of provinciality.

The properties of creativity, which is based on the philosophical understanding of being, expressed in a special artistic form, they are unique, so Franz Chernyak tries to recreate images in a strictly individual, inherent master form.

The results obtained are relevant and important for understanding the development of the Ukrainian tradition of decorating art glass, they can be used as an example for a further systematic study of the development of glass industries in Ukraine.

Key words: *Franz Chernyak, traditions, creativity, decor, artistic glass, Ukrainian huting.*

Актуальність проблеми. У зв'язку з інтеграцією мистецького життя нашої держави у світову спільноту потреба вивчення і вдосконалення провідних технологій в галузі ужиткового мистецтва набула особливої гостроти. У наукових працях з декоративно-ужиткового мистецтва технологіям скляних виробів, прийомам і методам декорування художнього скла приділено достатньо уваги. Сучасні мистецькі процеси стимулюють вивчення гутних промислів та діяльності народних майстрів і професіоналів, що сприяє росту актуалізації та популяризації цього виду в цілому.

В кінці ХХ ст. поч. ХХІ ст. в Україні спостерігається активний розвиток гутництва. Великої уваги заслуговують окремі школи: київська та львівська. Діапазон їх діяльності у застосуванні провідних новітніх технологій надто широкий.

Стрімкий розвиток технологій виготовлення сучасного художнього скла окреслено рамками 90 р. ХХ ст. – початок ХХІ ст.. Виразними рисами новизни й характерної своєрідності позначені численні скляні та кришталеві вироби львівських авторів. Відродження традицій оздоблення художнього скла, гутництва в наш час пов'язане з діяльністю П. Семененка, братів М. та І. Осецьких, М. Павловського та Ф. Черняка. (Berlach O. P. (2024).

Франц Черняк є помітним представником мистецької еліти України. Твори майстра гутного скла широко відомі як в Україні, так і за її межами. Вони характеризуються пластичною довершеністю, лаконізмом, виразною художньою мовою, наповнені філософським змістом. В них прослідковується чітка життєва позиція автора, оскільки зміст робіт Франца Черняка і їх композиційне рішення потребують мислення глядача, тобто співтворчості.

Відомого майстра цікавить філософське споглядання форм, сенс буття, зв'язок з навко-

лишнім світом, духовне наповнення образів. Звідси, фантазійність, міфологічність, сюрреалістичність та алегоричність творів Франца Черняка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових публікацій дає можливість зробити припущення, що декорування гутного скла виникає у 50-х – поч. 60-х років ХХ століття, що співпадає з відродженням мистецтва гуті. Це проаналізовано у наукових працях В. Рожанківського, А. Зельдич, І. Сакович та К. Малишка, М. Яницької, В. Василенка, Ф. Петрякової тощо. (Berlach O. P. (2024).

І. Сакович звернулася до проблеми співіснування традиційного та інноваційного шляхів у сучасному українському декоративно-прикладному мистецтві (Ukrainske khudozhnie sklo (XVII-XVIII st.)).

У роботі Ф. Петрякової особливу увагу приділено проблемі розвитку гутних традицій в українському гутництві. Цю монографію, що носить аналітичний характер, можна розглядати як найбільш ґрунтовне мистецтвознавче дослідження з питань специфіки гутного скла. У науковий обіг введено значний за обсягом фактологічний матеріал. Широко розглянута і проаналізована історія української гуті. (Petriakova F. S. (1975).

Першокласний ілюстративний матеріал зібраний у альбомі "Сучасне українське художнє скло" автора-упорядника Ф. Петрякової, де у розділі художнього скла викладено інформацію про провідних художників Києва та Львова, особливості їх індивідуального мистецького спрямування.

У роботах О. Рачук, присвячених специфічним художнім можливостям сульфідцинкового та кольорового скла, зазначено, що однією з самобутніх рис українського скла є його яскравість та поліхромність (Petriakova F. S., 1975).

Сучасні техніки декорування скла описано в нарисі Народного художника України Ф.Черняка «Львівське гутне скло другої половини ХХ століття». (Cherniak F., 2006). Майстер в історичному аспекті аналізує формування львівської гутної школи, дає вичерпну характеристику новітнім технологіям декорування, ознайомлює читача з творчим доробком провідних майстрів львівської фабрики гутного скла. Львівські майстри у своїх творчих пошуках по-сучасному переосмислюють класичні форми скляних виробів і створюють пластично незвичайні твори з елементами комбінування різних технік. Такими є вироби Л. Вихарєвої, Є. Мері, Богуславського, Л. Нагорного, Р. Шаха, Ф.Черняка та інших. (Korniienko N.).

Мета статті. Проаналізувати творчість Франца Черняка як художнє віддзеркалення трансформації традицій українського мистецького простору.

Виклад основного матеріалу. Франц Черняк народився 10 липня 1938 р. у селі Лютина Прешівського округу у Словаччині, але разом з родиною у 1947 році переїхав в Україну. Село Боратин Луцького району що на Волині стало його малою батьківщиною. Тут він навчався у школі, вивчав і пізнавав красу рідного краю і з допомогою фарби і пензля спробував відтворити власні почуття та враження на полотні. (Berlach O. P., 2023).

«Скло – моє життя. Без нього не уявляю свого існування. Хоч би де я був, думка постійно пульсує. Око часом вихоплює з навколишнього світу, здається, незначні деталі, проте вони збуджують фантазію, дають поштовх до пошуків», – говорить Франц Черняк. (Cherniak F., 2006). Творчий шлях розпочався після закінчення Львівського училища прикладного мистецтва ім. Труша та Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва. Учень Р. Сельського і Д. Кравича. Професор кафедри художнього скла Львівської національної академії мистецтв. Довгий час проживав у Львові. Звання Народного художника України отримав у 2002 р. У 2025 році Народний художник України Франц Черняк помер у Словаччині.

Творча спадщина митця нараховує три авторські свідоцтва за творчо-технологічні розробки, розроблено близько 500 зразків масової продукції для вітчизняного виробництва та для

експортування до Словаччини, Угорщини, Бельгії, Голландії, Америки, Японії та інших країн. (Berlach O. P., 2023).

Учасник багатьох виставок, в тому числі персональні, які відбулись у Львові Києві, Братиславі тощо.

Найбільш відомі твори Ф.Черняка: «Дівчина з квіткою», «Космос», «Карпати», «Пори року», «Маски», «Птахи», «Мереживо», «Регата», «Писанки», «Голови марсіан», «Хрести», «Дружок», «Грошовий мішок», «Обличчя», «Жіночі профілі», «Діалог», «Композитор», «Звірі», «Художник» та багато ін. (Berlach O. P., 2023).

Фантазії у гутному склі Франца Черняка мають різні витoki. Це й безпосередні враження від природи, про що свідчать і назви: «Колоски», «Горох», «Осінні пеньки», «Море», «Пінгвіни», і уявні образи інших космічних світів «Марсіани», «Марсіанки», «Космічні об'єкти», і образи оточуючих людей «Складуви», або міфічних героїв «Ікар». (Berlach O. P., 2024).

Твір «Ікар» – міфічний герой, який прагнув подолати свою заземленість, поривався до світла найвищої духовності. Адже політ – символ думки й уяви, він пов'язаний із простором і світлом, з відчуттям руху. Можливо, цим і привабив цей образ митця.

Щодо простору, то для Черняка існують дві його іпостасі: реальний, в якому живуть його камерні та монументальні твори, і створений ним, де відбувається певне дійство, де існує інший, фантазійний світ, нерідко навіяний снами. Те, що існувало в глибинах душі, проявлялося сюрреалістичними образами (металеві фігурки складувів потрапили у видуті ними скляні кулі), фантастичними космічними пришельцями («Марсіани», «Космічні маски»).

Художник неодноразово звертається до форми кола, кулі, і невипадково, що вона його приваблює: адже це символ безкінечності, символ Всесвіту. У композиції «Орбіта» асоціативно-символічно передано творення планети, можливо галактики: в центрі – кулька, в якій пухирці повітря – ніби завихрення космічного пилу, а оточують її – кола-орбіти. (Berlach O. P., 2023).

Переважна більшість художників, які втілюють свої задуми у склі, користується допомогою майстрів-склодувів як виконавців. Черняк не потребує такої підтримки, виконує свої роботи власноруч.

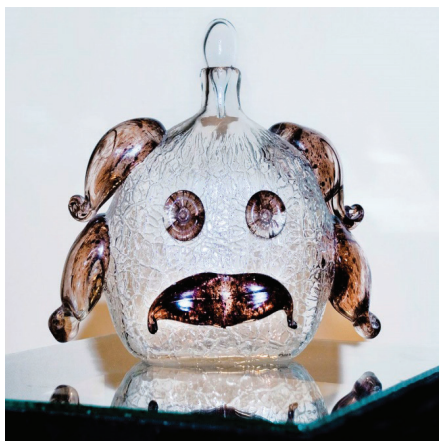

Рис. 1. Ф. Черняк. Дружок. Скло

Рис. 2. Ф. Черняк. Космічні об'єкти. Скло

Він не підвладний моді, не прибічник імітації скла під інші матеріали. Йому цікаво поєднувати, здавалося б, непоєднувані матеріали – скло і метал («Звірі», «Тунгуський метеорит»), скло і камінь («Космічні об'єкти»), опрацьовувати контрасти прозорого й кольорового скла («Марсіанки»), віднаходити саме в прозорому склі дедалі нові виражальні можливості.

Десятки років творчої напруги... Десятки років творчого горіння біля скловарної печі. І не тому, що Ф. Черняк нікому не довіряє, що досягнув на високому професіональному рівні секрети майстерності складува і досяг віртуозності в роботі, а тому, що одержує насолоду від самого процесу творення, відчуваючи цей примхливий і чарівний матеріал як живу істоту, завжди очікуючи від нього раптової приємної несподіванки, завжди праг-

нучи вловити неповторну мить. (Berlach O. P., 2024).

Щоденні контакти зі склом обумовлювали переходи до вищих регістрів осягнення законів природи скла як матеріалу високих художніх можливостей.

Франц Черняк любить й поважає традицію, водночас він усвідомлює, що консерватизм у «фольк-арті» – його конституційна риса, але не стандартність. Тому, доводить своїми роботами, що творчість гутників була позбавлена умисної архаїзації. Митець не «використовує» традицію – він її розвиває, він переконаний, що перебільшення так званого «традиційного» – це не тільки повторення, але й вияв абсолютної невпевненості автора в собі. Митець вважає, що апологія традиції – одна з характерних рис провінційності. (Berlach O. P., 2024).

Долаючи різні перешкоди, рифи, Ф.Черняк своїм творчим шляхом переконує, що не треба боятися перехрестя, треба йти вперед, бути готовим до перехресних думок... на кожному перехресті. Майстер вільно володів всіма техніками вільного формування у склі. Реалізуючи свої задуми безпосередньо біля печі, він експериментував – легко, начебто без зусиль, грайливо, навіть елегантно. Насправді рухи точні, вивірені, пластичні. Франц Черняк працював як музикант. Він, подібно композитору бере характерний місцевий спів, надаючи йому за своїм задумом певну тональність, фактуру, силует. Завдяки інтерпретації характерних прийомів, колористики, скло Франца Черняка завжди звучить у ключі нової реальності, іншої цивілізаційної системи.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши творчий шлях відомого майстра, художника львівської школи гутного скла Франца Черняка та здійснивши мистецтвознавчий аналіз його окремих творів, можна дійти висновку, що кожен історичний період мав вплив на творчий потенціал майстра та на формування художньо-стилістичних особливостей авторських ідей.

У статті зосереджено увагу на класифікації творів, яка не вичерпує творчого потенціалу і широкого діапазону доробку майстра. Насамперед виділено роботи з антропоморфними мотивами. Зазначено, що важливе місце займає пластика в основу якої покладено коло, циліндр, куля, овоїд. Виділена група творів

в основі якої прослідковується вдале поєднання металу та прозорого і кольорового скла.

Твори Франца Черняка характеризуються особливим відчуттям гармонії кольору. Тут виявляється безпосередній вплив новатор-

ських тенденцій і замилювання традиційним спадком українського мистецтва з притаманною виразністю, тектонічно підпорядкованим колоритом, багатством і специфічною пластикою форми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Берlach О. П. Фантазійні мотиви у гутному склі Франца Черняка. Актуальні проблеми розвитку українського та зарубіжного мистецтв: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти : матеріали IX міжнарод. наук.-практ. конф. (24-26 травня 2024 р.) Львів – Торунь, 2024. С. 83–85. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/24244>(дата звернення 30 березня 2025).
2. Берlach О. П. Франц Черняк і львівська школа декорування художнього скла. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції "Мистецтво у нелінійному просторі" 19-20 жовтня 2023 року. Тернопіль. 2023. С. 40–42. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/23334> (дата звернення 28 березня 2025).
3. Українське художнє скло (XVII-XVIII ст.). Родовід. 1997. № 7–8. С. 68–69.
4. Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України. У пошуках «великого стилю». К. : Либідь, 2005. 280 с.
5. Корнієнко Н. Українське гутне скло. URL: <https://uartlib.org/ukrayinske-gutne-sklo> (дата звернення 12 березня 2025).
6. Петрякова Ф. С. Українське гутне скло. К.: Наукова думка. 1975. 160 с.
7. Семенюк Р. Творчість Олександра Звіра: тематичні пошуки та технологічні новації. Народознавчі зошити №4 (112). Львів. 2013. С. 757–761.
8. Фур Р. Симпозіуми гутного скла у Львові: історія становлення та діяльність. Вісник ЛНАМ. Львів : ЛНАМ, 2010. № 22. С. 91–99.
9. Чиж М. Творча особистість Франца Черняка в контексті розвитку львівської школи художнього скла. Вісник ЛНАМ. Львів : ЛНАМ, 2008. № 19. С. 295–303.
10. Черняк Ф. Львівське гутне скло другої половини XX століття: Нарис історії. Львів: ЛНАМ, 2006. 164 с.

REFERENCES:

1. Berlach O. P. (2024). Fantaziini motyvy u hutnomu skli Frantsa Cherniaka.[Fantasy motifs in the glass of Frants Cherniak]. Aktualni problemy rozvytku ukrainskoho ta zarubizhnoho mystetstv: kulturolohichnyi, mystetstvoznachnyi, pedahohichnyi aspekty : materialy IKh mizhnarod. nauk.-prakt. konf. (24-26 travnia 2024 r.). Lviv – Torun, 83-85. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/24244> (data zvernennia 30 bereznia 2025) [in Ukrainian].
2. Berlach O. P. (2023). Frants Cherniak i lvivska shkola dekoruvannia khudozhnoho skla. [Franz Chernyak and the Lviv school of art glass decoration]. Materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Mystetstvo u neliniinomu prostori" 19-20 zhovtnia 2023 roku. Ternopil. 40-42. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/23334> (data zvernennia 28 bereznia 2025) [in Ukrainian].
3. Ukrainske khudozhnie sklo (XVII-XVIII st.). (1997). [Ukrainian artistic glass (of XVII - XVIII of century)]. Rodovid № 7-8. 68-69 [in Ukrainian].
4. Kara-Vasylieva T. (2005). Dekoratyvne mystetstvo Ukrainy. U poshukakh «velykoho styliu» [Decorative art of Ukraine. In search of "big style"]. K. : Lybid, 280 [in Ukrainian].
5. Korniienko N. Ukrainske hutne sklo.[Ukrainian tempered glass]. URL: <https://uartlib.org/ukrayinske-gutne-sklo> (data zvernennia 12 serpnia 2023).
6. Petriakova F. S. (1975). Ukrainske hutne sklo.[Ukrainian tempered glass]. K.: Naukova dumka., 160 [in Ukrainian].
7. Semeniuk R. (2013). Tvorchist Oleksandra Zvira: tematychni poshuky ta tekhnolohichni novatsii. [Oleksandr Zvir's work: thematic searches and technological innovations]. Narodoznavchi zoshyty №4 (112). Lviv., 757-761 [in Ukrainian].
8. Fur R. (2010). Sympoziumy hutnoho skla u Lvovi: istoriia stanovlennia ta diialnist. [Gut glass symposia in Lviv: history of formation and activity]. Visnyk LNAM. Lviv : LNAM, 91-99 [in Ukrainian].
9. Chyzh M. (2008). Tvorchia osobystist Frantsa Cherniaka v konteksti rozvytku lvivskoi shkoly khudozhnoho skla. [The creative personality of Franz Chernyak in the context of the development of the Lviv art glass school]. Visnyk LNAM. Lviv : LNAM, 295–303 [in Ukrainian].
10. Cherniak F. (2006). Lvivske hutne sklo druhoi polovyny KhKh stolittia: Narys istorii.[Lviv glass of the second half of the 20th century: An outline of history]. Lviv: LNAM, 164 p. [in Ukrainian].